

Альонкін Олексій,
доцент кафедри міжнародного публічного права Київського національного
торговельно-економічного університету, кандидат юридичних наук

УКРАЇНСЬКА МОВА – ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Принцип балансу прав та обов'язків суб'єкта правовідносин забезпечує належне функціонування механізму забезпечення його прав. Забезпечення відповідних прав можливе лише у випадку, коли всі суб'єкти в повній мірі виконують обов'язки, передбачені чинним законодавством для даних конкретних правовідносин. Отже, не випадково Розділ II Конституції України «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» [1] врегульовує відносини в сфері взаємодії держави і людини, що знаходиться в межах її території, стосовно забезпечення прав і свобод останньої.

Варто відмітити, що традиційно до культурних прав людини фахівці в галузі теорії держави та права і конституційного права відносять освітньо-культурні права і свободи індивіда. Так, у відповідності зі ст. 53 Конституції України – право на освіту має кожен, повна загальна середня освіта є обов'язковою. У свою чергу, ст. 54 Конституції України встановлює – право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів [1]. При цьому, прийнято вважати, що культурні права та свободи людини і громадянина є мірою можливої поведінки або діяльності індивіда щодо задоволення своїх потреб у сфері освіти, літературної, художньої, наукової та технічної творчості. Питання ж мови до певної міри випадає із цього контексту.

Нажаль це питання в сучасній Україні набуло виключно політичного забарвлення і виступає, час від часу певним «яблуком розбрату». Перебіг подій останніх десятиліть в Незалежній Україні яскраво демонструє, що питання визначення статусу української мови актуалізується, як правило на передодні чергових або позачергових виборів. Хоча Конституція України в ст. 10 чітко визначає, що: «державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України. Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування. Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом» [1].

Але, з урахуванням того, що зазначена стаття входить до Розділу I «Загальні положення» Конституції України, формально вона не може бути віднесена до групи конституційних норм, які безпосередньо врегульовують відносини в сфері прав, свобод та обов'язків людини і громадянина. При цьому, варто відмітити, що наступна стаття цього розділу – ст. 11 Конституції України опосередковано вказує на те, що як в ній, так і в попередній статті йдеться про

мовні, а отже, культурні права. В даному випадку – про культурні права Українських громадян, які є представниками корінних народів і національних меншин – «держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України» [1]. І хоча питання корінних народів в Україні все ще потребує свого юридичного визначення, ми вважаємо, що в даному випадку мова повинна вестися в першу чергу про етнічних українців та кримських татар і лише у другу – про росіян, поляків, угорців та інші національні меншини в нашій державі.

Остання частина ст. 10 Конституції України проголошує, що: «застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом» [1]. Такий закон – Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 було ухвалено нещодавно Верховною Радою України [2].

На нашу думку, першим безперечним постулатом, якого повинен дотримуватися зазначений закон, є визначення статусу офіційної мови спілкування в Україні. Світовий досвід засвідчує, що дві і більше державних мов існують лише там, де держави виникли в межах території колишніх колоніальних володінь метрополій або не мали чітко визначеної титульної нації. В Україні існує єдина титульна нація – українці, яка за своїм кількісним складом є домінуючою (доля українців в Україні складає понад 77 % від загальної кількості населення). А це обумовлює те, що єдиною державною мовою в Україні повинна бути українська мова, про що і йдеться у згадуваній вище ст. 10 Конституції України. Саме на розвиток змісту положень, якої було ухвалено Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019.

Відповідно другим безсуперечним постулатом, якого повинен дотримуватися зазначений закон – це право корінних народів і національних меншин на розвиток власної культури і відповідно мови, що визначено у ст. 11 Конституції України та Законом України «Про національні меншини в Україні» від 26.06.1992 [3]. Питання визначення правового статусу кримських татар, як одного з корінних народів України, а відповідно й юридичного оформлення використання їх мови, залишається до сьогодні відкритим. Це питання потребує окремого детального вивчення і внесення відповідних пропозицій щодо його якомога скорішого правового впровадження.

Разом з тим, Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 [2] чітко визначає сфери суспільного життя, де українська мова повинна домінувати: у державному секторі та в органах місцевого самоврядування, в комунальному секторі та на підприємствах всіх форм власності, в громадських та інших організаціях, в освіті та науці, в медицині, у сфері послуг, в енергетиці та промисловості, в кіно та театрі, в засобах масової інформації та на Інтернет-ресурсах, у діяльності збройних сил та інших силових структур.

На нашу думку, перелік сфер домінування української мови небездоганний. Зокрема, домінування української мови в громадських організаціях культурно-просвітницького характеру корінних народів і національних меншин порушує вимоги ст. 11 Конституції України та Закону України «Про національні меншини в Україні» від 26.06.1992 [3]. А домінування української мови в засобах масової інформації та на Інтернет-ресурсах потребує уточнення. Зокрема ч. 1 ст. 25 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 передбачає, що «друковані засоби масової інформації в Україні видаються державною мовою. Друковані засоби масової інформації можуть видаватися іншими, ніж державна, мовами за умови, що одночасно з відповідним тиражем видання іноземною мовою видається тираж цього видання державною мовою. Усі мовні версії повинні видаватися під однаковою назвою, відповідати одна одній за змістом, обсягом та способом друку, а їх випуски повинні мати однакову нумерацію порядкових номерів і видаватися в один день» [2]. На наш погляд, це положення повинно мати виключення – «окрім періодичних видань комунальної власності територіальної громади з пропорційним переважанням представників національних меншин в цій громаді».

Разом з тим, не викликають нарікань визначені Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 [2] випадки, коли іноземні мови та мови національних меншин використовуються вільно: у приватному спілкуванні, у релігійних обрядах, у сфері вивчення іноземних мов, у наукових виданнях (якщо йдеться про мови Ради Європи), у назвах і зображеннях зареєстрованих в Україні торгових марок, у культурному житті національних меншин, коли їх потреби забезпечуються нормами Закону України «Про національні меншини в Україні» від 26.06.1992, у роботі прикордонників, правоохоронців, медиків та інших спеціалістів, які мають справу з людьми, які не знають української мови.

На нашу думку, досить вдало виписано в Законі України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 [2] як коло осіб, що повинні володіти українською мовою, так і вимоги щодо рівня володіння ними мовою і механізм перевірки цього рівня. Також виправданим є відтермінування вимог щодо володіння мовою для осіб, які вже виконують функції у сфері управління. По-перше таке відтермінування дозволяє захистити трудові права цих осіб, але за умови використання цього терміну для опанування мовою, а по-друге – таке відтермінування не призведе до управлінського колапсу в Україні.

Таким чином, в державах зі значним превалюванням титульної нації заради цілісності та злагоди у суспільстві повинна бути єдина державна мова, як про це визначено у ст. 10 Конституції України.

Більше того, ми вважаємо, що для України стоїть нагальна потреба остаточного врегулювання такого дестабілізуючого фактора, як мовне питання. І саме базисом щодо безповоротного вирішення цього питання є ухвалений Верховною Радою України Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019.

А з метою легітимізації на рівні масової свідомості положень цього Закону України необхідно розгорнути широку роз'яснювальну роботу серед громадян нашої держави із залученням до цього процесу провідних фахівців у сфері міжнародного права прав людини та конституційного права.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141
2. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [офіційний веб портал]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>
3. Про національні меншини в Україні Закон України від 25.06.1992 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [офіційний веб портал]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>

Бакал Анастасія,

студентка ННІ № 3 НАВС

Науковий керівник: завідувач кафедри конституційного права та прав людини НАВС, доктор юридичних наук, доцент **Калиновський Богдан**

ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ АНАТОМІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ЛЮДИНИ»

Актуальність теми дослідження Близько 5 тисяч тяжкохворих пацієнтів щорічно в Україні, за даними МОЗ, потребують трансплантації. Лише 130 таких операцій на рік виконується. Ситуацію в Україні мав би змінити новий закон про трансплантацію, ухвалений у травні минулого року. Серед нововведень: можливість за життя дати згоду на донорство після смерті; обмін органами між живими донорами, які не є рідними, так зване "перехресне донорство"; поява трансплант-координатора - зв'язкового між донором та реципієнтом; створення Єдиної державної системи трансплантації, за якою в тому числі підбиратимуть пару донор-реципієнт. За висновками фахівців, даний закон виписаний із урахуванням усіх потрібних нюансів та унеможливленням темних схем. Проте наразі виникло чимало проблем в його реалізації.

Згідно з Угодою про асоціацію Україна взяла на себе низку зобов'язань із наближення вітчизняного законодавства до європейських норм у сфері громадського здоров'я. Зокрема, ще до 2017 року мали б бути імплементовані три директиви ЄС (№ 2004/23/ЄС, № 2006/17/ЄС та № 2006/86/ЄС), що стосуються процесу трансплантації тканин і клітин людини (безпека донорства, технічні вимоги, робота з базою донорів) [1].

З 31 квітня 2019 року в Україні набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» № 2694-VIII від 28.02.2019 [2]. Документ був оприлюднений 30 квітня 2019 року у "Голосі України". Законом визначається,